

บทบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่า กระทำความผิดอาญาที่เอื้อต่อวิถีพระธรรมวินัย*

Legal Provision and Law Conducive to the Dhamma Vinaya Concerning Residential Arrangement for Monk Alleged of Criminal Offence

พงษ์ธร ธัญญสิริ

Phongthon Thanyasiri

สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

Office of Justice Affairs, Ministry of Justice, Thailand.

Corresponding Author's Email: phongthon44@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและผลกระทบต่อพระภิกษุอันเกิดจากการดำเนินคดีกับพระภิกษุเมื่อถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญา 2) ศึกษากระบวนการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาตามหลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและพุทธสันติวิธี 3) เสนอบทบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาที่สอดคล้องกับหลักกฎหมายและวิถีของพระธรรมวินัย โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เทคนิคการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะเชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อยจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ด้านพุทธสันติวิธี ด้านกฎหมาย ด้านกระบวนการยุติธรรม

ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัญหาและผลกระทบต่อพระภิกษุอันเกิดจากการดำเนินคดีกับพระภิกษุเมื่อถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญา และไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวตาม มาตรา 29 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แต่ในความเป็นจริงยังอยู่ในชั้นของการกล่าวหาต่อพระภิกษุ เพราะยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ามีการกระทำความผิดจริงหรือไม่ ซึ่งเป็นไปตามหลักบทสันนิษฐานความบริสุทธิ์ของจำเลยในคดีอาญา 2) เมื่อบูรณาการหลักพุทธสันติวิธีกับหลักกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาตามหลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทำให้ได้หลักการ “MCU Model” ที่มีองค์ประกอบย่อย 3 ประการ คือ (1) Moral (M) หรือพระวินัย (2) Culture of Lawfulness (C) หรือ มาตรการควบคุมทางสังคม และ (3) Universal (U) หรือ มาตรฐานสากล จึงเห็นควรมีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติและกฎหมายให้มีสถานที่ควบคุมเป็นการเฉพาะสำหรับพระภิกษุที่สอดคล้องกับวิถีพระธรรมวินัย อันเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของพระภิกษุ เพื่อเป็นการคุ้มครองและธำรงพระพุทธศาสนาต่อไป

คำสำคัญ: สถานที่พักสงฆ์; พระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา; พระธรรมวินัย

*Received August 16, 2023; Revised October 1, 2023; Accepted October 4, 2023

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to examine problems and their consequences for monk which arise from the prosecution of monk alleged of criminal offence; 2) to explore the process of legal development concerning residential arrangement for monk alleged of criminal offence according to the criminal justice and Buddhist peaceful means; and 3) to present the legal provision and law conducive to the Dhamma Vinaya concerning residential arrangement for monk alleged of criminal offence. The study used a qualitative research approach, collecting data using a documentary method, in-depth interviews, and focus group discussions with specialists on Buddhism Buddhist peaceful means, laws, and judicial processes.

From the study, the following findings are found: 1) The prosecution of monk alleged of criminal offence raises the following problems and consequences: law enforcement in the criminal justice process must comply with Section 29 of the Sangha Act, B.E. 2505 (1962), and its amendments, as well as the code of criminal procedure, Section 89/1. However, the current procedure is as follows: though the monk is still only accused of committing criminal offence, he is not allowed to be released temporarily by inquiry officials or prosecutors and the abbot of the temple to which the monk belongs refuses to accept him into custody, or the inquiry officials do not believe it is appropriate for the abbot to take him into custody, or the monk does not belong to any temple; the inquiry officials exercise their authority to disrobe the monk. When, in reality, there is no final verdict on whether the monk is guilty until he is proven. This is in line with the presumption of innocence, as stated in Section 29 of the B.E. 2560 constitution, which states that the monk is innocent until proven guilty; and 2) After integrating the Buddhist peaceful means with the legal development concerning residential arrangement for monk alleged of criminal offence according to the criminal justice, the 'MCU Model' is gained with the following 3 components: (1) 'M' stands for morality or the Vinaya, which refers to 227 precepts of monks, *Adhikaraṇasamatha* (settlement of legal processes), and *Niggahakamma* (suppression); (2) 'C' stands for culture of lawfulness or social control, which refers to criminal justice, alternative dispute resolution or restorative justice, and principles of law including constitutional principles, criminal procedure code, the Sangha Act B.E. 2505 and its amendments; and (3) 'U' stands for universal standard, which refers to human rights and sustainable development goals 16 (SDG16) comprising peace, justice, and strong institutions. These must be in line with environment, namely, social, economic, political, and cultural context. As a result, legal provision and law should be developed that provide monk a specific place of control that is in line with the Vinaya, which is a form of alternative dispute resolution or restorative justice for monks, as a way to protect and sustain Buddhism.

Keywords: Residential Arrangement; Monk Alleged of Criminal Offence; Dhamma Vinaya

บทนำ

บริบทของพุทธศาสนาในสังคมไทยปัญหาที่สำคัญประกอบอยู่คือกรณีของพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาหรือถูกตั้งหว่ากระทำความผิดอาญาและไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวหรือไม่ได้รับการประกันตัวในชั้นพนักงานสอบสวนหรือในชั้นพนักงานอัยการ อาจจะส่งผลกระทบต่อทำให้สิทธิในความเป็นพระภิกษุได้รับความกระทบกระเทือนได้ โดยถูกควบคุมตัวโดยขาดอิสรภาพไปชั่วคราวในระหว่างการสอบสวนหรือในระหว่างการพิจารณาคดี ซึ่งไม่ได้มีความยินยอมในการสละสมณเพศหรือลาสิกขาของพระภิกษุที่เป็นไปตามหลักของพระธรรมวินัย หากพระภิกษุรูปนั้นถูกบังคับให้สละสมณเพศ ถ้าพระภิกษุรูปนั้นไม่ได้มีกระทำความผิดตามที่กล่าวหา และไม่ได้มีการเปล่งวาจาบอกคืนสิกขาบทหรือเปล่งวาจาสึก โดยอาจจะมีการบังคับให้ถอดจีวรและให้ใส่ชุดขาวให้พระภิกษุรูปนั้นอาจจะเป็นที่สงสัยของสังคมว่าพระภิกษุรูปนั้นขาดจากความเป็นพระภิกษุหรือไม่ อันอาจจะเป็นเหตุแห่งความเสื่อมของพุทธศาสนาในสายตาของสังคมไทย ประกอบกับยังไม่มีสถานที่ควบคุมตัวของพระภิกษุที่มีความเหมาะสมในระหว่างที่ไม่ได้รับการประกันตัวในชั้นพนักงานสอบสวนหรือในชั้นพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยตัวชั่วคราว อีกทั้งเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือ พระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ตามมาตรา 29 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ดังกรณีที่มีคดีในการกล่าวหาพระภิกษุถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา เช่น กรณีคดีทุจริตเงินทอนวัด กรณีพระครูกิตติฯ ฟอกเงินทอนวัด กรณีพระพรหมติลกคดีฟอกเงินและทุจริตเงินทอนวัด กรณีวัดพระธรรมกาย และพระธัมมชโย กรณีเถรคำฉ้อโกงเงินบริจาค กรณีพระพรหมสิทธิคดีทุจริตเงินทอน ดังนั้น ควรจะมีการปกป้องสิทธิของคณะสงฆ์ในสิทธิของความเป็นพลเรือน โดยมีแนวคิดตามหลักกฎหมายทั่วไปในเรื่องบทสันนิษฐานความบริสุทธิ์ของจำเลยในคดีอาญา (Presumption of Innocence) (Praithong, 2017) ซึ่งเป็นหลักในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยปราศจากอคติหรือให้การปฏิบัติเพียงผู้บริสุทธิ์ โดยไม่คำนึงว่าจะมีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ต้องหาหรือจำเลยอย่างไร อีกทั้งเป็นการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 11 (1) ประกอบกับเป็นไปตามหลักการปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เป็นไปตามทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (The Due Process Model) ที่การบังคับใช้กฎหมายในกระบวนการยุติธรรมต้องคำนึงถึงสิทธิของบุคคลพึงมีตามกฎหมายเป็นสำคัญ (Petchsiri, 1986)

ในกรณีตามหลักของพระธรรมวินัยในการจากความเป็นพระภิกษุ มี 2 ประการ (Bunnakornkul, 2018) คือ 1) ขาดจากความเป็นภิกษุเพราะปาราชิก 4 ข้อ ซึ่งเป็นการขาดจากความเป็นภิกษุ โดยไม่ต้องมีการกล่าวคำลาสิกขาบท และ 2) ขาดจากความเป็นพระภิกษุ เพราะกล่าวคำลาสิกขา ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่ควรพิจารณาในสองด้าน คือ ด้านกฎหมายและด้านพระธรรมวินัย ทั้งนี้เมื่อมีข้อพิพาททางสงฆ์เกิดขึ้น ควรจะมีการเริ่มต้นด้วยการระงับข้อพิพาทด้วย อธิกรณสมถะ หรือ การระงับข้อพิพาทตามหลักพระธรรมวินัยเสียก่อน ทั้งนี้ ควรจะต้องมีการรักษาสมถะหรือให้มีความสอดคล้องกันระหว่างพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมืองด้วยการดำเนินการด้วยหลักธรรมวินัยเสียก่อน ก่อนที่จะใช้หลักกฎหมายบ้านเมืองในกรณีเมื่อมีการคัดค้านการประกันตัวของพระภิกษุก็ต้องมีการดำเนินการตามกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งต้องเป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือ มาตรา 29 และ มาตรา 67 แห่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 89/1 และ มาตรา 89/3 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และ มาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ดังนั้น ควรจะมีการพิจารณาสถานที่ที่เหมาะสมในการควบคุมตัวของพระภิกษุรองรับ มาตรา 29 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เพื่อที่จะเป็นสัปปายะสถานที่รองรับไม่ให้พระภิกษุรูปดังกล่าวขาดจากความเป็นพระและสามารถประกอบกิจวัตรของสงฆ์อย่างน้อย 10 ประการ

ได้อย่างครบถ้วน (Kaviso, 2015) ประกอบกับมีพระวินัยหรือพระวินยาศิลปกรรม มาเป็นผู้ช่วยในการควบคุมดูแลความประพฤติและการปฏิบัติของพระภิกษุตามพระธรรมวินัย อนึ่ง การรักษาสมดุสในการปฏิบัติตามกฎหมายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและพุทธสันติวิธีจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่งดังที่ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร) (Phramaha Hunsu Dhammasaso (Nithibunyakorn), 2005) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสันติวิธีไว้ คือ 1) สันติวิธีเป็นแนวทางที่สำคัญในการพัฒนามนุษย์ โดยยึดหลักธรรม เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาจิตใจ แก้ปัญหาด้วยตัวมนุษย์เอง แต่สิ่งที่ยังคงเป็นปัญหา คือ การที่คนมีความเข้าใจในศีลธรรมที่มีลักษณะแตกต่างกัน ทำให้มีการตีความแตกต่างกัน อีกทั้งคำว่า “ศีลธรรม” ในกรอบของศาสนาเป็นสิ่งที่จะมองหา “จุดร่วม” ที่คล้ายคลึงกันได้ และ 2) สันติวิธีควรเป็นแนวทางที่ดีที่สุดที่จะดำเนินการได้ด้วยความเร็ว มีความเป็นรูปธรรม ซึ่งต้องหาทางแก้ไขความรุนแรงในระยะยาวที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ และในความเป็นนามธรรม ซึ่งความรุนแรงจะเกิดขึ้นได้ยากหากมีความสามัคคีปรองดองกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและผลกระทบต่อพระภิกษุอันเกิดจากการดำเนินคดีกับพระภิกษุเมื่อถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญา
- 2) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาตามหลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและพุทธสันติวิธี
- 3) เพื่อนำเสนอบทบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาที่สอดคล้องกับหลักกฎหมายและวิถีของพระธรรมวินัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ประชากรที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้วิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อจัดทำกระบวนการพัฒนาสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุที่สอดคล้องกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ตลอดจนการร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาที่เน้นการนำพุทธสันติวิธี เพื่อให้สามารถปฏิบัติต่อพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาได้อย่างแท้จริง โดยแบ่งกลุ่มสัมภาษณ์เป็น 2 กลุ่ม จำนวน 14 รูป/คน ประกอบด้วยกลุ่มนักวิชาการ เพื่อจะเป็นการให้ข้อมูลเชิงทางด้านแนวคิดทฤษฎี และผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาเพื่อจะเป็นการให้ข้อมูลในแนวทางการปฏิบัติตามหลักศาสนา และกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อจะเป็นการให้ข้อมูลด้านแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา

การวิจัยมีขั้นตอนการวิจัยตามบันได 9 ขั้น แบ่งเป็น 6 ขั้นตอน เพื่อก้าวสู่การวิจัยและพัฒนา ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษา วิเคราะห์บริบทสภาพปัญหาและผลกระทบต่อพระภิกษุอันเกิดจากการดำเนินคดีกับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญา

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษา วิเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี หลักกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาของสากลและไทย

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาหลักพระธรรมวินัยที่เอื้อต่อการพัฒนาปรับปรุงกฎหมาย

ขั้นตอนที่ 4 บูรณาการหลักพระธรรมวินัยกับศาสตร์สมัยใหม่ในการพัฒนากฎหมายให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและหลักสากล

ขั้นตอนที่ 5 สร้างและนำเสนอกระบวนการพัฒนาปรับปรุงบทบัญญัติแห่ง กฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา

ขั้นตอนที่ 6 ประเมินผลกระทบ ติดตาม พัฒนา ต่อยอดให้มีความมั่นคงยั่งยืนต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 สภาพปัญหาและผลกระทบต่อพระภิกษุอันเกิดจากการดำเนินคดีกับพระภิกษุเมื่อถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญา

จากการที่พระภิกษุได้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ทางผู้บังคับใช้กฎหมายตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องดำเนินการตามขั้นตอนเป็นปกติ คือ ตาม มาตรา 29 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 ซึ่งปัจจุบันพระภิกษุเพียงแต่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา แต่ไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวจากพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ และเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดวัดใดวัดหนึ่ง ทางพนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ แต่ในความเป็นจริงยังไม่ได้อยู่ในขั้นตอนของการสละสมณเพศ เพราะยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ามีการกระทำความผิดจริงหรือไม่ ที่เป็นไปตามหลักบริสุทธิ์ตามรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2560 มาตรา 29 ซึ่งเพียงแค่มีกฎหมายโทษต่อพระภิกษุ ถ้าจะให้สละสมณเพศทันทีก็ไม่เป็นธรรมกับพระภิกษุนั้น และไม่ต้องการให้พุทธศาสนิกชนมองว่าเป็นการสึกหรือลาสิกขาแล้ว ซึ่งการสละสมณเพศกับการลาสิกขาหรือสึกมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ แต่ไม่เอายกให้มีการตีความในตัวบทกฎหมายและพระธรรมวินัย

วัตถุประสงค์ที่ 2 กระบวนการพัฒนาบทบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาตามหลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

การพัฒนาบทบัญญัติและกฎหมายให้มีสถานที่ควบคุมเป็นการเฉพาะสำหรับพระภิกษุมีความจำเป็นเพื่อให้มีการบัญญัติไว้เป็นกฎหมายจะเป็นแนวทางของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนและในชั้นพนักงานอัยการ ในการความเห็นในการปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นพระภิกษุเสนอต่อศาลยุติธรรม เพื่อให้มีช่องทางในการที่จะสั่งให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องนำพระภิกษุที่ไม่ได้รับการประกันตัวหรือไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวไปไว้สถานที่ดังกล่าวได้ อีกทั้งกรมราชทัณฑ์สามารถมีแนวทางการดำเนินการตามกฎหมายได้ โดยในสถานการณ์ปัจจุบันที่พระภิกษุรูปที่ไม่ได้รับการประกันตัวและอยู่ในเรือนจำ โดยพระภิกษุรูปนั้นได้ถอดผ้าเหลืองออกหรือไม่ได้สวมชุดไตร แต่ไม่ยอมเปล่งวาจาสิกขา แต่ว่าจำเป็นต้องเข้าเรือนจำต้องอยู่ในเรือนจำ และการปฏิบัติตัวของพระภิกษุที่ถูกควบคุมตัวในสถานที่ควบคุมจะยังคงปฏิบัติกิจเหมือนกิจของพระภิกษุโดยทั่วไป คือ ตื่นตีสี่มาทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น รับประทานอาหารและวิปัสสนากรรมฐาน

วัตถุประสงค์ที่ 3 บทบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาตามหลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและพุทธสันติวิธี

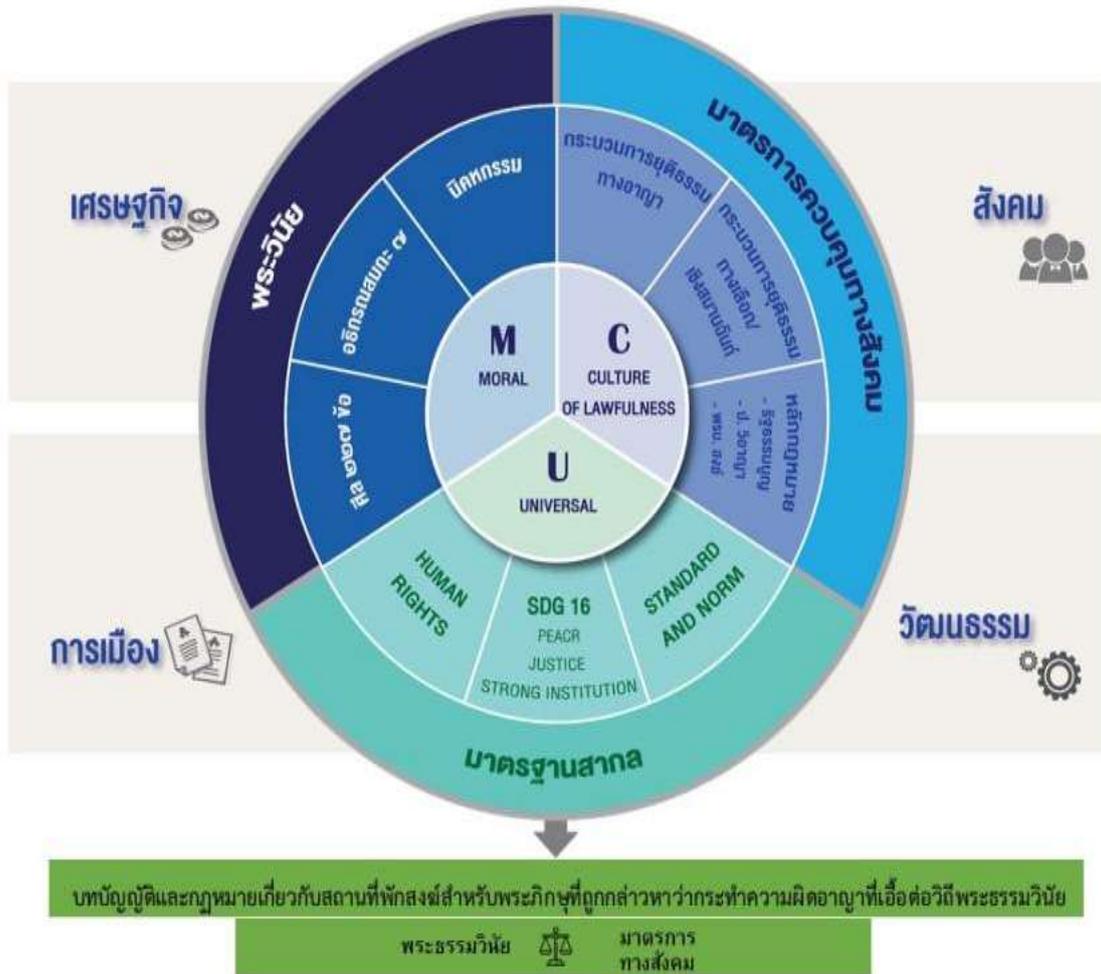
จากผลวิจัยเห็นควรเสนอการปรับปรุงบทบัญญัติและกฎหมาย มาตรา 29 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เป็น “พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาเมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุ

รูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือ พระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นไปยัง สถานที่ควบคุมตามข้อตกลงของกระทรวงยุติธรรมและมหาเถรสมาคมก่อน หากพระภิกษุรูปนั้นไม่ยินยอมจึง มีอำนาจจัดดำเนินการให้สละสมณเพศเสียได้”

อนึ่ง การแก้ไขกฎหมายดังกล่าวจะเป็นการทำให้สถานะของความเป็นพระสงฆ์ในฐานะด้วยความเป็น พลเมืองของประเทศ ในการดำรงรักษาพระพุทธศาสนาในภาพรวมและดำรงรักษาความเป็นตัวตนของ พระภิกษุ เช่น พรรษา สมณศักดิ์ ยังไม่เสียไป เป็นต้นจนกว่าพระภิกษุรูปนั้นจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด ว่ามีความผิดทางอาญา จึงจะมีการดำเนินการตามพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมืองต่อไป โดยแนวทางการปรับปรุงบทบัญญัติและกฎหมายดังกล่าว คือ มาตรา 29 ของ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ให้มีความสอดคล้องและมีความสอดคล้องกับ มาตรา 29 และ มาตรา 67 ของรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2560 และ มาตรา 89/1 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่บัญญัติเกี่ยวกับสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำ รวมถึงสถานที่ ควบคุมสำหรับพระสงฆ์หรือสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาควรมี ลักษณะที่เป็นสถานที่ราชการภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงยุติธรรมที่ต้องได้รับความเห็นชอบจาก มหาเถรสมาคม เพื่อจะได้เป็นแนวทางการปฏิบัติของพระสงฆ์สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยให้มีความสอดคล้องกับกฎกระทรวงกำหนดสถานที่อื่นที่ใช้ในการขัง จำคุก หรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้ต้อง จำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552 กล่าวคือ สถานที่ขังหรือสถานที่ควบคุม ต้องเป็นสถานที่อื่นนอกจาก สถานที่ตำรวจหรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน เรือนจำ หรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุก ที่ตั้งขึ้นเพื่อใช้ขังผู้ต้องหาหรือจำเลย จำคุกผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด หรือควบคุมจำเลยที่ได้รับ ทุเลาการบังคับให้จำคุกโดยอาจเป็นสถานที่ของราชการหรือเอกชน และ ผู้ถูกขังหรือพระภิกษุที่ได้ถูกกล่าวหา กระทำความผิดอาญาที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี ซึ่งเป็นไปตามคำสั่งศาลที่ศาลมีคำสั่งขัง ตามมาตรา 89/1 ประกอบกับสถานที่ขังต้องมีลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้ (1) มีอาณาเขตที่แน่นอนและ สามารถตรวจสอบการเข้าออกของบุคคลได้ (2) มีอาคารสถานที่ที่มั่นคง แข็งแรง และมีอุปกรณ์เพียงพอที่จะ ควบคุมดูแลบุคคลให้อยู่ในสถานที่นั้น และ (3) มีช่องทางเข้าออกที่จำเป็นและจัดให้มีระบบการรักษาความ ปลอดภัยที่เหมาะสม ซึ่งการกำหนดให้สถานที่ใดเป็นสถานที่ขังตามกฎหมายนี้ หรือการยุบเลิกให้เป็นไป ตามที่ปลัดกระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ทั้งนี้ ในกรณีมีเหตุจำเป็นเพื่อประโยชน์ โดยรวมแก่ผู้ต้องขัง ปลัดกระทรวงยุติธรรมอาจกำหนดให้สถานที่ใดที่ขาดลักษณะหนึ่งลักษณะใดเป็นสถานที่ ขังได้ ประกอบกับกฎกระทรวงกำหนดสถานที่คุมขัง พ.ศ. 2563 ที่ออกตามมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดอาณาเขตในสถานที่อื่นที่มีเรือนจำให้เป็นสถานที่คุมขัง ด้วย อีกทั้งสถานที่ดังกล่าวควรเป็นสถานที่ที่พระภิกษุสามารถปฏิบัติกิจของสงฆ์ 10 ประการได้ โดยการ ดำเนินการดังกล่าวจะเป็นแนวทางการบูรณาการยุติธรรมทางเลือกหรือกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของ พระภิกษุต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาบทบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุที่เอื้อต่อวิถีพระธรรม วินัย ทางผู้วิจัยได้สร้าง พัฒนา และสามารถสรุปองค์ความรู้เป็น MCU Model ที่แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

Picture 1: MCU Model

1) ด้านหลักพระวินัย หรือ Moral (M) อันประกอบด้วย ศีล 227 ข้อ อริยสัจ 4 และนิกคหกรรม โดยการปฏิบัติของพระภิกษุที่ถูกกล่าวหากระทำความผิดอาญาพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ต้องเริ่มต้นด้วยการปฏิบัติตามหลักของพระธรรมวินัยเป็นจุดเริ่มต้น และดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งจะเป็นการดำเนินการโดยเอื้อต่อพระธรรมวินัย และเป็นการรักษาความงามของพระศาสนา ตลอดจนเป็นการปกป้องพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่าทำผิด ซึ่งอยู่ระหว่างการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง ตามกระบวนการทางศาสนจักรและอาณาจักร ทั้งนี้ ควรยึดศีล 227 ข้อ และหลักอริยสัจ 4 เป็นฐานในการปฏิบัติ โดยคุณในโทษหนักหรือโทษเบา ต้องเริ่มต้นจากการกระทำความผิดทางพระธรรมวินัย ตามหลักนิกคหกรรมแล้ว จึงนำมาปรับให้สอดคล้องกับกฎหมายที่เป็นไปตามกฎหมายบ้านเมืองหรือมาตรการควบคุมทางสังคมต่อไป

2) มาตรการควบคุมทางของสังคม หรือ Culture of Lawfulness (C) อันประกอบด้วย กระบวนการยุติธรรมทางอาญา กระบวนการยุติธรรมทางเลือก/เชิงสมานฉันท์ และหลักกฎหมาย (รัฐธรรมนูญ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม) ซึ่งเมื่อพระภิกษุที่ได้ถูกกล่าวหากระทำความผิดอาญาพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง โดยเป็นไปตามพระราชบัญญัติ

คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เมื่อเกิดกรณีดังกล่าวเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือตำรวจหรือพนักงานสอบสวนควรจะต้องดำเนินการตามกฎหมายที่คำนึงถึงการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดตามรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2560 มาตรา 29 วรรค 2 ที่รับรองหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ (presumption of innocence) ว่าเป็นหนึ่งในสิทธิของปวงชนชาวไทย และเป็นตามหลักกฎหมายที่ยึดหลักนิติธรรม (Rule of Law)

3) มาตรฐานสากล หรือ Universal (U) อันประกอบด้วย หลักสิทธิมนุษยชน เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ 16 (SDG 16) และ มาตรฐานและบรรทัดฐานสากล โดยการปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ได้ถูกกล่าวหากระทำความผิดอาญาต้องมีการปฏิบัติตามหลักมาตรฐานสากล อันได้แก่ หลักสิทธิมนุษยชน (Human Right) และมาตรฐานสากลในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในสถานที่ควบคุม (Standard and Norm) รวมถึงมีความสอดคล้องกับหลักการของสหประชาชาติที่มุ่งให้แต่ละประเทศมุ่งสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (Sustainable Development Goal) ที่ 16 (SDG 16) คือ Peace Justice and Strong Institution (สงบ ยุติธรรม และ ไม่แตกแยก)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเมื่อพิจารณาจากองค์ความรู้ที่ได้รับจาก **MCU Model** ได้แก่ Moral (M) หรือ พระวินัย, Culture of Lawfulness (C) หรือ มาตรการควบคุมทางสังคม หรือ สังคมเคารพกฎหมาย และ Universal (U) หรือ มาตรฐานสากล สามารถจัดทำเป็นข้อมูลและข้อเสนอในการแก้ไขกฎหมายที่เป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพปัญหาและผลกระทบต่อพระภิกษุอันเกิดจากการดำเนินคดีกับพระภิกษุเมื่อถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญา ทั้งนี้เป็นเพราะบทบาทบัญญัติและกฎหมายมาตรา 29 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งพระภิกษุไม่ได้รับการประกันตัวในชั้นพนักงานสอบสวนหรือชั้นศาลก็จะมีสถานที่ควบคุมเป็นการเฉพาะที่พระภิกษุรูปดังกล่าวสามารถปฏิบัติกิจของสงฆ์ได้ และขาดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนว่า เมื่ออยู่ในความควบคุมของเจ้าอาวาสลับตัวไปควบคุมจะให้ปฏิบัติอย่างไร สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธวัช หนูคำ (Nukum, 1998) ได้วิจัยเรื่อง “ปัญหาการดำเนินคดีอาญากับ พระภิกษุสงฆ์ไทยเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และกฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม” ว่ากฏนิคหกรรมเป็นกฏที่สร้างขึ้นโดยใช้แนวทางของการพิจารณาในคดีอาญา ซึ่งเป็นคนละกลุ่มเป้าหมายอาจจะไม่เหมาะกับพระภิกษุ เนื่องจากการผู้พิจารณาในความผิดของพระภิกษุหรือพระวินัยธร จะมีองค์ความรู้เฉพาะกรณีพระธรรมวินัยเท่านั้น แต่ไม่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและวิธีพิจารณาคดี อีกทั้งไม่สามารถนำไปปรับใช้กับการพิจารณาอิกรณี

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า กระบวนการพัฒนาบทบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาตามหลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งนี้เป็นเพราะการพัฒนาบทบัญญัติและกฎหมายที่ให้มียุติธรรมที่ให้มีสถานที่ควบคุมเป็นการเฉพาะสำหรับพระภิกษุมีความจะเป็นเพื่อให้มีการบัญญัติไว้เป็นกฎหมายจะเป็นแนวทางของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในชั้นพนักงานสอบสวนและในชั้นพนักงานอัยการ ในการความเห็นในการปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นพระภิกษุเสนอต่อศาลยุติธรรม ซึ่งการแก้ไขกฎหมายดังกล่าวจะเป็นการทำให้สถานะของความเป็นพระสงฆ์ เช่น พรรษา ยังไม่เสียไป จนกว่าพระภิกษุรูปนั้นจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ามีความผิดทางอาญา จึงจะมีการดำเนินการตามพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมืองต่อไป โดยแนวทางการปรับปรุงบทบัญญัติและกฎหมายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับ มาตรา 29 ของรัฐธรรมนูญ และ มาตรา 89/1 ของ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่บัญญัติเกี่ยวกับสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำ

ซึ่งสถานที่ควบคุมสำหรับพระสงฆ์หรือสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาควรจะมีลักษณะที่เป็นสถานที่ราชการภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงยุติธรรมที่ต้องได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม โดยให้มีความสอดคล้องกับกฎกระทรวงกำหนดสถานที่อื่นที่ใช้ในการขัง จำคุก หรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้ต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552 ซึ่งอาจกำหนดเป็นสถานที่ของราชการหรือสถานที่ของเอกชน และ ผู้ถูกขังหรือพระภิกษุที่ได้ถูกกล่าวหากระทำความผิดอาญาที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี ซึ่งเป็นไปตามคำสั่งศาลที่ศาลมีคำสั่งขังตามมาตรา 89/1 ประกอบกับสถานที่ขังต้องมีลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้ (1) มีอาณาเขตที่แน่นอนและสามารถตรวจสอบการเข้าออกของบุคคลได้ (2) มีอาคารสถานที่ที่มั่นคง แข็งแรง และมีอุปกรณ์เพียงพอที่จะควบคุมดูแลบุคคลให้อยู่ในสถานที่นั้น และ (3) มีช่องทางเข้าออกที่จำเป็นและจัดให้มีระบบการรักษาความปลอดภัยที่เหมาะสม ซึ่งการกำหนดให้สถานที่ใดเป็นสถานที่ขังตามกฎหมายกระทรวงนี้ หรือการยุบเลิกให้เป็นไปตามที่ปลัดกระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา อีกทั้งสถานที่ดังกล่าวควรเป็นสถานที่ที่พระภิกษุสามารถปฏิบัติกิจของสงฆ์ 10 ประการได้ และอาจจะมีการปรับกิจของสงฆ์ให้มีความสอดคล้องกับการควบคุมตัวในสถานที่ดังกล่าว เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องสิทธิเสรีภาพในบางประการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไสว จิตเพียร (Chitpien, 2000) ได้วิจัยเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์ไทย ศึกษากรณีปัญหาองค์กรทางตุลาการและวิธีพิจารณาตามอธิกรณ์พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505” ว่ากฎหมายของคณะสงฆ์เป็นกระบวนการที่ไม่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับระบบกฎหมายหรือระบบการปกครองที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า บทบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญาตามหลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและพุทธสันติวิธี ทั้งนี้ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางการปรับปรุงบทบัญญัติและกฎหมาย มาตรา 29 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เป็น “พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นไปยังสถานที่ควบคุมตามข้อตกลงของกระทรวงยุติธรรมและมหาเถรสมาคมก่อน หากพระภิกษุรูปนั้นไม่ยินยอมจึงมีอำนาจจัดดำเนินการให้สละสมณเพศเสียได้” สอดคล้องกับ งานวิจัยของ สุรพงษ์ สิทธิกรณ์ (Sittikorn, 2019) เรื่อง “กระบวนการการดำเนินคดีพระสงฆ์ที่พึงประสงฆ์ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน” ว่าควรปรับปรุงกฎหมายคณะสงฆ์เพื่อเปิดโอกาสให้พระสงฆ์แสดงความบริสุทธิ์โดยยึดหลักพระธรรมวินัย และงานวิจัยของ พระครูพิศิษฐ์ ญาณุการ (ทรัพย์ทวี ธมมเตโช) (Phrakhru Phisitbunyakorn (Thrapthawi Dhammatejo), 2022) เรื่อง “วิธีการควบคุมตัวพระภิกษุสงฆ์ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาซึ่งจะต้องถูกควบคุมตัวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา” ว่าควรแก้ไขมาตรา 29 เพื่อมิให้พนักงานสอบสวนใช้อำนาจดุลยพินิจเพียงฝ่ายเดียว รวมถึง งานวิจัยของ อดุลย์ นุแปงถา (Nuphangtha, 2009) เรื่อง “การดำเนินการทางวินัยกับพระสงฆ์ที่กระทำผิดวินัย: ศึกษาตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505” ว่าควรแก้ไขกฎหมายคณะสงฆ์ให้อยู่ในรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

สรุป

การปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 29 ที่เป็นไปตามงานวิจัยนี้จะเป็นการจัดให้มีสถานที่ควบคุมตัวเป็นการเฉพาะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 โดยยังมีการคงหลักการ Presumption of innocence ในการปฏิบัติแก่พระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา โดยพระภิกษุรูปนั้นสามารถปฏิบัติกิจของสงฆ์ตามหลักของพระธรรมวินัยได้ และมีการวางรูปแบบแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนและถูกต้องเหมาะสมแก่ผู้ที่ทำหน้าที่ในการควบคุมตัวพระภิกษุรูปนั้น ดังนั้น จึงเห็นสมควรที่จะมีการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสถานที่พักสงฆ์หรือสถานที่ควบคุมพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาที่เอื้อต่อวิถีของพระธรรมวินัยต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมควรมีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับคณะสงฆ์ โดยกำหนดสถานที่ควบคุมพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาหรืออาจจะเรียกว่าสำนักสงฆ์ที่เป็นสถานที่เฉพาะในการควบคุมพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา อันจะเป็นการปกป้องสิทธิของพระภิกษุ ในกรณีรักษาพระราชและการรักษาสมณศักดิ์ รวมถึงเป็นการทำงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถมีแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสมอันจะเป็นการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและรักษาสมดุศลของกฎหมายบ้านเมือง

1.2 หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมควรมีการสร้างความรู้ความเข้าใจกับภาคประชาชนในกรณีที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมมีมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมตัวพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาที่เหมาะสม เนื่องจากพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ให้ความเคารพนับถือ และสมควรที่จะอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาด้วย

1.3 รัฐบาลควรเร่งปรับปรุงและแก้ไขบทบัญญัติและกฎหมายในบทบัญญัติหลักและอนุบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาร่วมกับมหาเถรสมาคมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาแนวทางการพัฒนาปรับปรุงบทบัญญัติและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาอย่างเป็นรูปธรรม

2.2 ควรมีคู่มือหรือแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา เพื่อให้หน่วยงานผู้บังคับใช้กฎหมายมีแนวทางปฏิบัติที่เป็นแนวทางเดียวกันในการคุ้มครองสิทธิความเป็นพลเมืองและไม่ให้ตกเป็นเหยื่อของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม โดยไม่จำเป็น

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยในแนวทางการปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาในประเด็นอื่นๆ

References

- Bunnakornkul, W. (2018). Disrobing of a Bhikkhu: A Balance of Buddhist Sangha Community. *Mahajula Academic*, 5(2), 28-38.

- Chitpien, S. (2000). *The Process of the Thai Sangha's Justice: A Case Study of Problems in the Court Organization and Procedure of the Adhikaranas according to the Sangha's Law B.E. 2505*. (Master's Thesis). Ramkhamhaeng University. Bangkok.
- Nukum, T. (1998). *Problems in Criminal Action Against Thai Monks*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Nuphangtha, A. (2009). *The Proceedings of the Discipline Offending Monk: A Case Study of the Sangha Act B.E. 2005*. (Master's Thesis). Naresuan University. Phitsanulok.
- Petchsiri, A. (1986). *Human Right and Criminal Justice Process in Thailand*. Bangkok: Charoenwit Printing.
- Phrakhru Phisitbunyakorn (Thrapthawi Dhammatejo). (2022). *Methodes of Detaining Monks Accused of Criminal Offenses which Must be Detained under the Criminal Procedure Code*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phramaha Hunsu Dhammhaso (Nithibunyakorn). (2005). *A Pattern of Conflict Management by Buddhist Peaceful Means: A Critical Study of Mae Ta Chang Watershed Chiang Mai*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Praithong, P. (2017). *Criminal Liability Presumption for Corporate Representative*. (Doctoral Dissertation). National Institute of Development Administration. Bangkok.
- Sittikorn, S. (2019). *The Desirable Process for Prosecuting Monks in the Present Thai Society*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.